

TURGUT ÖZAL'IN BAŞBAKANLIK DÖNEMİNDE TÜRK-JAPON DOSTLUĞUNUN YÜKSELİŞİ:1983-1989

Şevki KIRALP*

Öz

Bu çalışma, Turgut Özal'ın Başbakanlık görevini yürüttüğü yıllarda (1983-1989) Türkiye-Japonya ilişkilerini ele almaktadır. Tarihsel, nitel ve betimleyici bir metodolojiden yararlanan çalışmanın birincil kaynakları dönemin gazeteleridir. Çalışmanın bulguları, Türkiye ile Japonya arasındaki ilişkilerin bu yıllarda giderek güçlenip ivme kazandığını ve 1985 yılında Irak-Iran Savaşı'nda mahsur kalan 215 Japon'un Türkiye tarafından kurtarılmasının bu ivmenin yakalanmasını sağlayan temel gelişmelerin başında geldiğini ortaya koymaktadır. Bu kurtarma operasyonundan sonra, Türkiye'nin Japonya'ya olan ihracatı kısa sürede %465 oranında artış göstermiş, Japonya Türkiye'ye farklı alanlarda güçlü bir teknik destek sunmuştur. Bu çalışma ayrıca Türk-Japon dostluğunu bahse konu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi devlet tezi haline gelen Türk-İslam sentezi açısından ele almakta, Japonya'nın Türkiye tarafından benimsenen, bilim ve teknolojiye kendi kültürünü kaybetmeden ilerleme şiarının güçlü bir örneği olarak algılandığını ortaya koymaktadır. 1980'li yıllardaki Türk-İslam sentezi, uluslararası siyaset boyutunda Türkiye'nin sınırları dışındaki Türkler ve Müslümanlar ile bağlarına önem atfetmekteydi. Bu sentez anti-Komünist esaslara dayanmakla birlikte, Türk milli kimliğini emperyalist etkilerden korumayı da amaçlamaktaydı. Bu bağlamda, Japonya'nın uluslararası siyasette hem Emperyalist Batı'dan, hem de Komünist Doğu'dan farkı Türkiye'de farklı siyasi kesimlerin ortak özlemlerine uygun düşmekteydi. Bu dönemde gelişen Türk-Japon dostluğunun birer neticesi olarak Japon firmalar Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün yapımında önemli bir rol oynamış, karşılıklı üst-düzey ziyaretler gerçekleştirilmiş ve kültürel etkileşim Türk ve Japon halklarının birbirini daha yakından tanınmasına olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam Sentezi, ANAP, İhracat, Kurtarma Operasyonu.

THE RISE OF TURCO-JAPANESE FRIENDSHIP DURING TURGUT ÖZAL'S TENURE AS PRIME MINISTER: 1983-1989

Abstract

This study examines Türkiye-Japan relations during the tenure of Prime Minister Turgut Özal (1983-1989). Utilizing a historical, qualitative, and descriptive methodology, the primary sources of the study are newspapers from that period. The findings reveal that the bilateral relations progressively strengthened with the rescue

*Doç. Dr., Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, skiralp@ciu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1969-2257>.

of 215 Japanese nationals stranded during the Iran-Iraq War in 1985 by Türkiye. Following this rescue operation, Türkiye's exports to Japan increased by 465% in a short period, and Japan provided substantial technical support to Türkiye in various fields. Additionally, this study analyzes the Turkish-Japanese friendship in the context of the Turkish-Islamic synthesis, which became the official state doctrine of Türkiye in 1980s. Japan was perceived as a strong example of the principle of advancing in science and technology without losing one's cultural identity, a principle embraced by Türkiye. The Turkish-Islamic synthesis of the 1980s emphasized the importance of Türkiye's ties with Turks and Muslims beyond its borders. While this synthesis was based on anti-Communist principles, it also aimed to protect Turkish national identity from imperialist influences. In this context, Japan emerged as a friend distinct from both the imperialist West and the Communist East, aligning with the common aspirations of various political factions in Türkiye. As a result of the developing Turkish-Japanese friendship during this period, Japanese firms played a significant role in the construction of the Fatih Sultan Mehmet Bridge, high-level mutual visits were conducted, and cultural interactions enabled the Turkish and Japanese peoples to become more closely acquainted with each other.

Keywords: Turkish-Islamic Synthesis, Homeland Party, Export, Rescue Operation.

Giriş

Bu çalışma Turgut Özal'ın Başbakan olarak görev yaptığı 1983-1989 yıllarında Türk-Japon ilişkilerinin siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarını incelemektedir. Çalışmanın araştırma sorunsalları Özal döneminin Türk-Japon ilişkilerinin bahse konu boyutları açısından bir “dönüm noktası” oluşturup oluşturmadığı ve Japonya'nın o dönemin resmi devlet tezi olan Türk İslam sentezi açısından nasıl bir imaja sahip olduğudur. Çalışmanın bulguları Özal döneminin bu nitelikte bir dönüm noktası olduğu, çünkü Türk liderin 1985 yılında 215 Japon'u kurtararak Tokyo'nun dostluğunu kazandığı, bunun da ikili ilişkilerin ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarına olumlu katkıları olduğu yönündedir. Bunun yanında, çalışma Japonya'nın Türk-İslam sentezi açısından “Batı'yı taklit etmeden kalkınan bir ülke” olarak saygı gördüğünü ortaya koymaktadır. Çalışma tarihsel ve betimleyici (*descriptive*) bir desene sahip olup birincil kaynak olarak dönemin gazetelerinden yararlanmıştır. Literatürde Türk-Japon ilişkilerini geniş zaman dilimleri içerisinde ele alan çalışmalar mevcuttur. Matano (1996), Esenbel (2002), Kahraman (2017) ve Cankara ve Cankara (2021) gibi yazarlar Türk-Japon ilişkilerini 19'uncu yüzyıla uzanan geniş tarihsel süreçler içerisinde ele almaktadırlar. Bunun yanında, Türk-Japon ilişkilerini daha dar tarihsel dönemlere detaylı biçimde odaklanarak inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Özyürek (2016) ve Ulusan (2023) Türk-Japon ilişkilerini Cumhuriyet Halk Partisi'nin tek başına iktidarda olduğu tek-parti döneminde (1923-1946) incelerken Turp (2020) bu ilişkileri Demokrat Parti (1950-1960) döneminde ele almaktadır. Bu çalışma Türk-Japon ilişkilerini uzun bir tarihsel süreç içerisinde değil, belirli ve dar bir zaman dilimine denk gelen Turgut Özal'ın Başbakanlık dönemi

çerçevesinde ele almaktadır. Bu dönemin gerek Türkiye'deki iç dinamiklerin (özellikle Türk-İslam Sentezinin) “dışarıya” bakışı, gerekse de Türk-Japon ikili ilişkilerin gelişimi dikkate alındığı zaman, tıpkı CHP (tek-parti) ve DP dönemleri gibi akademik açıdan önem taşımaktadır.

Çalışma üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda Türkiye'nin Özal'ın Başbakan olarak iktidara gelmesi öncesindeki ve Başbakanlık görevini devraldığı dönemdeki iç dinamikleri incelenmektedir. Bu kısımda ayrıca Anavatan Partisi'nin (ANAP) Türkiye'de öngördüğü siyasal ve ekonomik değişiklikler ile ANAP ideolojisi'nin dönemin uluslararası siyaseti açısından taşıdığı önem, Türkiye'nin o dönemki temel iç ve dış sorunları ve Özal'ın Japonya'ya model bir ülke olarak yüklediği anlam ele alınmaktadır. İkinci kısımda Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarına uzanan tarihsel süreç içerisindeki Türk-Japon ilişkilerinin kısa bir özeti sunulmakta, 1980'li yıllarda, özellikle Türkiye'nin Tahran'da mahsur kalan Japon vatandaşları kurtarmasıyla birlikte bu ilişkilerin dostluk haline gelişi ele alınmaktadır. Bu kısımda buna ilaveten Özal'ın Başbakanlık döneminde iki ülke arasındaki siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkiler incelenmektedir. Çalışmanın son kısmında ise, dost bir ülke olarak Japonya'nın, Türk tarafı açısından dönemin resmi ideolojisi olan Türk-İslam Sentezi çerçevesindeki imajı ele alınmaktadır.

1. ANAP'IN YÜKSEİŞİ: 12 EYLÜL ÖNCESİ VE SONRASINDA TÜRKİYE

Turgut Özal, Türkiye'de muhafazakâr çizgi ile liberal çizgiyi harmanlamış, kendinden önceki liderlere kıyasla radikal sayılabilecek yeniliklere imza atarak teşebbüs hürriyetinin önünü açmış ve din ve inanç hürriyeti ile ifade özgürlüğü başta olmak üzere pek çok alanda bireysel ve toplumsal hakların genişletilmesine katkıda bulunmuş bir tarihsel figürdür (Baykal, 2019, ss. 154-155). Özal bunun yanında Türkiye'nin 1960'lar ve 1970'lerdeki siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısını günümüzdeki haline dönüştüren sürecin en önemli aktörlerinden biridir (Karpaz, 2012). Yargı bağımsızlığını güçlendiren, dernek kurma ve eylem yapmayı kolaylaştıran, işçilere grev hakkı tanıyarak örgütlenme haklarını geliştiren, Anayasa Mahkemesi'ni ve Devlet Planlama Teşkilatı'nı (DPT) kuran, yasamayı Senato ve Millet Meclisi olarak iki kamaralı bir yapıya büdüdüren ve birey hak ve özgürlüklerini güvenceye alan 1961 anayasası Türkiye Cumhuriyeti'nin en özgürlükçü anayasalarından biri olarak kabul edilmekteydi (Petersen vd., 2020, s. 74). 1960'lı yıllarda ve 1970'lerin başında kendini ülke genelinde hissettiren Türk Silahlı Kuvvetleri de dahil olmak üzere pek çok devlet kurumuna yansıyan sağcı-solcu kamplaşması neticesinde 12 Mart 1971 muhtırası ile devletin işleyişinde önemli değişiklikler meydana geldi. Bakanlar Kurulu'na Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verildi. Hükümetin vergi ve harçlar üzerindeki yetkisi artırıldı. Kamu çalışanlarının sendikalarda örgütlenmesi yasaklandı. Hak ve özgürlüklerin

askıya alınmasını kolaylaştıran önlemler alındı. Muhtıra o dönemki Süleyman Demirel hükümetini görevden uzaklaştırarak Başbakanlığa Nihat Erim'i getirdi. Fakat, Türkiye'deki sağcı-solcu kutuplaşması 1970'li yıllarda alevlenerek büyüme devam etti (Kuru ve Stepan, 2012, s. 126).

1970'li yıllara girildiği zaman Türkiye sanayileşme hamlelerine hız vermeye çalışıyor ve teknolojik yatırım masrafları buna bağlı olarak artıyordu. Ülke enerji alanında dışa bağımlıydı ve önemli bir cari açıkla karşı karşıyaydı. Buna ilaveten ciddi bir döviz kıtlığı mevcuttu. Türk lirası 1970 yılında devalüasyona uğramış, Amerikan dolarının değeri 9 TL'den 15 TL'ye yükselmişti. 1973 yılında uygulamaya konan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı sınai gelişime çok büyük önem atfetmekteydi. Ancak 1973 yılında Arap ülkelerinin petrol üretimini azaltarak petrol fiyatlarını artırması neticesinde tüm dünyada ciddi bir enerji krizi yaşanmış ve bu Türkiye'nin de sanayi alanındaki gelişimini baltalamıştı. Öte yandan, ülkenin dış ticaret açığı neredeyse %200 oranında artmıştı. Döviz kuru ve enflasyonda ciddi yükselmeler gerçekleşmişti. Dolar 1977'de 19, 1978'de ise 25 TL'ye yükselmişti. Üretim, ithalat ve ihracat azalmış, hükümetlerin temel ihtiyaç ürünlerine yaptıkları zamlar "kıtlığı" ve "karaborsacılığı" yaygınlaştırmıştı. Üstelik devalüasyona ülkeye döviz girişinin artması sağlanamamıştı (Çelebi, 2001, ss. 61-62).

24 Ocak 1980'de alınan kararlar Türk ekonomisini canlandırmayı öngörüyordu. Bu kararlar uyarınca yeniden %30'un üzerinde devalüasyon yapılmış ve TL dolar karşısında bir kez daha değer kaybetmişti. Kamu İktisadi Teşebbüslerine (KİT) hizmet ve ürünlerde fiyat belirleme yetkisi verilmişti. Devlet üretimdeki sübvansiyonları çok büyük ölçüde kaldırmış, yurtdışında yatırım yapacak olan iş insanlarına (özellikle inşaat sektöründe) destek sağlanmış, dış ticaretin önündeki bariyerler gevşetilmiş, döviz alım-satımı serbest bırakılmış, faiz oranları serbest bırakılmış, ihracatçılara ithal girdide gümrük muafiyeti getirilmiş ve fiyat kontrol ve sınırlamaları kaldırılarak piyasada arz-talep dengelerinin egemenliği sağlanmıştı (Baran, 2023, s. 26). Fakat ülkede siyasi şiddet tırmanmaya devam etmiş ve ekonomik darboğaz derinleşmişti. Bunun üzerine Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren komutasındaki Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) darbe yaparak yönetimi 12 Eylül 1980 tarihinde ele almıştı. Böylelikle 24 Ocak kararlarıyla başlayan liberalleşme süreci hız kazanmış olacaktı (Karakatsanis, 2014, s. 64).

1980 darbesi öncesinde siyasi şiddet ve istikrarsızlık Türkiye'ye oldukça karanlık günler yaşatmıştı. 12 Eylül yönetimi Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet Partisi, Millî Selamet Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'ni kapatarak liderleri Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Alparslan Türkeş'i siyaset sahnesinden çıkarmıştı. Çok sayıda işçi sendikasını, derneği ve gazeteyi de kapatan 12 Eylül yönetimi ülkenin siyasal yapısını "sil-baştan" kurmaya çalışmaktaydı (Karpat, 2012, ss. 210-218). Yönetimin açıklamalarına göre ideolojik suçlardan tutuklananların sayısı ise 17 bin civarındaydı ("İdeolojik Suçlardan 17 Bin Kişi Tutuklu Bulunuyor",

1982). Fakat İnsan Hakları Derneği kayıtlarına göre 12 Eylül yönetimi 650 bin kişiyi tutuklamış, 230 binini yargılamıştı (Oran, 2009, s. 19). Kenan Evren komutasındaki yönetim o yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde Ronald Reagan ve Birleşik Krallık'ta Margaret Thatcher öncülüğünde gelişen neoliberal ekonomi politikalarına yakın bir ekonomi vizyonuna sahipti (Ünay, 2006, s. 69). Özal, devletin sırtındaki yükü azaltan, ihracata dayalı büyümeye odaklı verimli bir ekonomik yapı kurulması beklentisiyle, Bülent Ulusu Hükümetinde Başbakan Yardımcısı olarak görevlendirildi (Williamson, 1994, s. 183).

1980 yılına gelindiği zaman, artan petrol fiyatlarından dolayı Batı ülkelerinde genel bir enflasyon vardı. Batı ülkeleri “devleti küçültme” mantığıyla neoliberal politikaları devreye koymaktaydılar (Bojicic-Dzelilovic, 2016, s. 134). 12 Eylül rejimi de “devleti küçültme” ve dışa açılma politikalarına ağırlık vermişti. Fakat ekonominin kaptan köşkünde 24 Ocak kararlarının da baş mimarlarından olan Turgut Özal vardı. Özal 1965-1971 yılları arasında DPT Müsteşarı olarak görev yapmış, 1971-1973 yılları arasında Dünya Bankası'nda çalışmış, Sabancı Holding'de genel koordinatörlük yapmış ve Demirel Başbakanlığındaki 43'üncü hükümette Başbakanlık Müsteşarlığına atanmıştı. Özal'ın ilk siyaset deneyimi 1977 genel seçimlerinde Milli Selamet Partisi'nden İzmir milletvekili adayı olmaktı. Fakat yıldızı esasen 43'üncü hükümet dönemindeki görevinde parlayacaktı (İlhan, 2015, ss. 92-106).

12 Eylül yönetiminin bir eseri olan 1982 anayasası 1961 anayasasının aksine özgürlüğe değil güvenlik ve istikrara odaklanmaktaydı. Bir bakıma, 1961'deki “bireyi devletin yetkilerinden koruma” şiarı “devleti bireyin özgürlüğünden koruma” şiarı ile yer değiştirmekteydi. 1961 anayasası kendini “insan haklarına dayalı” bir anayasa olarak tanımlarken (Yanık, 2008, s. 1133) 1982 anayasası kendinden “insan haklarına saygılı” bir anayasa olarak bahsetmekteydi (Kuzu, 1988, s. 70). Yeni anayasa 7 Kasım 1982 tarihindeki referandumda halkın %91,3'ünün “evet” oyu vermesi ile yürürlüğe girdi. Aynı halk oylamasında Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığı ile Ecevit, Demirel, Erbakan ve Türkeş'in 10'ar yıllık siyaset yasakları da halkın onayından geçmiş oldu (“Haklarındaki 10 Yıllık Siyaset Yasağı Kesinleşti”, 1982). Gerçekleştirdiği anayasal reform vasıtasıyla pek çok kurumun 1961 anayasası ile elde ettiği özerkliğe son veren 12 Eylül yönetimi Türkiye'de merkezi idareyi güçlendirdi (Özbudun ve Gençkaya, 2009, s. 21).

12 Eylül yönetimi, 1983 yılına gelindiğinde yönetimi seçimler vasıtasıyla sivillere devretmeye hazırlanmaktaydı. Turgut Özal halkın karşısına ANAP'ı kurarak çıktı. ANAP, ideolojik duruşunu “dört eğilim” kavramına dayandırmaktaydı. Buna göre, parti liberal, muhafazakâr, milliyetçi ve sosyal demokrat öğeleri bir arada taşımaktaydı (Zariç, 2021, ss. 1984-2004). Özal, partisinin düşünce özgürlüğü temelinde siyaset yapacağını ve farklılıklara saygıyı ilke edineceğini açıklıyordu (“Özal: Siyasi Mücadelenin Tek Yolu Fikre Hürmet”, 1983). ANAP'a göre Türkiye'nin

işsizlik, konut sıkıntısı ve pahalılık gibi temel sorunlarının temelinde döviz kıtlığı yatmaktaydı. Özal bunlara çözüm olarak ihracatı artırmayı ve ülkeye yabancı sermaye getirmeyi görmekteydi (“Özal’a Göre Türkiye’nin Beş Ana Sorunu”, 1983). 1983 seçimlerine hangi partiler ve adayların katılabileceği 12 Eylül yönetiminin süzgecinden geçmişti. Özal’ın 1983 seçimlerinde iki rakibi vardı: Merkez-solda Halkçı Parti ve merkez-sağda Milliyetçi Demokrasi Partisi (Karataş, 2022, s. 88). 6 Kasım’daki genel seçimler yaklaşırken 12 Eylül yönetimi faizleri düşürmüş, böylece vatandaşın parasını bankalarda değil piyasada değerlendirmesini sağlayarak ekonomiyi canlandırmaya çalışmıştı (“Ekonominin Canlanabilmesi İçin Faizler İndiriliyor”, 1983). Seçimi oyların %45’ini alarak 400 sandalyenin 211’ini elde eden ANAP kazanmış ve tek başına iktidara gelmişti (Karataş, 2022, s. 88).

1980 darbesinden sonra sendikaların kapatılması emekçilerin örgütsüzlüğüne ve temsil bakımından zayıflamalarına yol açmıştı. Dolayısıyla işçi ücretleri oldukça düşüktü (Oran, 2009, s. 17). Özal döneminde zamlar son derece sık gerçekleşmekteydi (“Vergiler Geçti Zamlar Kapıda”, 1988). Türkiye Katma Değer Vergisi (K.D.V.) ile yine Özal’ın Başbakanlık döneminde, 1985 yılında tanışmıştı (“KDV’li Yaşam Başladı”, 1985). Bununla birlikte, Özal Kürt sorununda demokratik yaklaşımlara öncülük etmiş ve ihracatın ciddi biçimde artmasını sağlamıştı (Pusanane, 2017). Kenan Evren ve Milli Güvenlik Konseyi’nin işten çıkardığı çok sayıda kamu görevlisi ve akademisyenin işlerine geri dönüşünü sağlayan da (Oran, 2009, ss. 15-20), 1980 Darbesi nedeniyle Türkiye’yi terk eden ya da vatandaşlıktan çıkarılan aydınların ve sanatçıların memleketlerine geri gelmelerini (ve vatandaşlıklarının iadesini) sağlayan da Özal ve ANAP idi (Özer ve Önk, 2021, s. 416). Özal, nükleer santral projesini 1984 yılında gündeme getirmiş (“Nükleer Santral İçin Alternatifler Var”, 1984) ancak çevrecilerin tepkileri, mevzuattaki çeşitli engeller ve Çernobil Faciası gibi etkenler nedeniyle bu projeyi hayata geçirememişti (Özalp, 2017, s. 180). 1984 yerel seçimlerinde ANAP ezici bir zafer kazanmış (“Özal: Memleket Üzerindeki Gölgeler Kalktı”, 1984), 1987’deki referandumda ise Ecevit, Demirel, Erbakan ve Türkeş’in siyaset yasakları kaldırılmıştı (“Halk Ders Verdi”, 1987). Aynı yıl gerçekleşen ve %10 barajının uygulandığı genel seçimlerde yasakları kaldırılan dört lidere ve partilerine karşı yarışan ANAP yeniden tek başına iktidara gelmişti (“ANAP Rahat İktidar”, 1987). 1988 yılında ise Başbakan Özal silahlı saldırıya uğramış ve şans eseri hafif yaralı olarak kurtulmuştu (“Özal’a Ateş Edildiği An”, 1988). Özal’ın 1989 yılında TBMM tarafından Cumhurbaşkanı seçilmesi öncesinde, Türk siyasi tarihinde bir ilk daha yaşanmış ve halk 25 Eylül 1988 tarihli anayasa değişikliği referandumunda “hayır” kararı vermişti. ANAP iktidarı 1989 Mart ayında yapılacak olan yerel seçimleri 1988 Kasım ayına çekebilmek için referanduma başvurmuş, halkın %65’i ise olumsuz oy vermişti. 1989’da gerçekleşen yerel seçimlerde ANAP ciddi şekilde kan kaybetmiş, 1984 yerel seçimlerinde %41.50 olan oylarının %21.75’e kadar düşmesine tanık olmuştu (Yavaşca, 2023).

12 Eylül yönetiminden tekrar sivil idareye dönüş yolunda Türkiye dışarıda ise ASALA (“Rotterdam Başkonsolosumuza Silahlı Saldırı, 1982) içeride ise PKK gibi terör örgütlerinin saldırısı altındaydı. Türk Hava Kuvvetleri, Irak’ın kuzeyinde operasyonlara başlamıştı (“Irak’ta Hava Operasyonu”, 1986). Devlet, Doğu illerinde PKK terörüne karşı korucu sistemini kurmuştu (“Halka Silah Dağıtılacak”, 1984). Irak-İran savaşı patlak vermiş ve bu hem Orta Doğu’da hem de dünya siyasetinde istikrarsızlığa yol açmıştı. ABD gerek Sosyalizme gerekse İran’daki rejime ve Hizbullah gibi yapılara karşı Müslüman ülkelerde bir “panzehir” niteliği taşıyabilecek, demokrasi ve liberalizm karşıtı olmayan ılımlı İslam’a ilgi göstermeye başlamıştı. Kenan Evren, Türkiye’nin Kıbrıs Sorunu ve Ege Sorunu gibi uyuşmazlıklar yaşadığı Yunanistan’ın NATO’nun askeri kanadına dönmesini engelleme kozunu “ABD ile ilişkileri güçlendirme” adına karşılığında hiçbir şey almadan harcamıştı. Bulgaristan Türk azınlığına karşı sert ve anti-demokratik bir asimilasyon süreci başlatmıştı. Öte yandan dünya hızla “küreselleşmekte”, ülkeler birbirleriyle yeni iş birliği olanakları elde etmekteydi (Oran, 2009, ss. 10-12). Gerek bu olanakların, gerek Türkiye’nin 12 Eylül sonrasındaki dışı açılma projelerinin, gerekse de Özal’ın 1985 yılında savaşın ortasında mahsur kalan Japonlara yardım eli uzatmasının etkisiyle Türk-Japon dostluğu 1980’li yıllardan itibaren ivme kazanacaktı.

Özal’ın Japonya ile teşrik-i mesaisi DPT müsteşarı olarak görev yaptığı yıllara dayanmaktadır. 1969 yılında Japon Hükümeti’nin davetiyle Japonya’yı ziyaret eden, Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil başkanlığındaki heyette Özal da bulunmaktaydı. 1970 yılında Özal Japon ekonomi heyetinin daveti üzerine Japonya’yı ziyaret eden Türk ekonomi heyetine başkanlık etmişti. Özal 1981 yılında Japonya’yı bu kez Başbakan Yardımcısı olarak ziyaret etmişti. Japonya’yı Başbakan olarak 1985 ve 1989’da, Cumhurbaşkanı olarak ise 1990’da ziyaret eden Özal’ın bu ülke ile ilişkileri Başbakanlığa yükselmesinin çok öncesine dayanmaktaydı. Özal ekonomik ve siyasal bir hedef olarak Türkiye’yi “Orta Doğu’nun Japonya’sı” yapmak istemekteydi (Cankara ve Cankara, 2021, ss. 508-510; İlhan, 2015). Özal Japonya’yı örnek alarak büyük ihracat şirketlerinin dış pazarlarda teşkilatlanabilmelerini kolaylaştırdı. Japonların yaptığını yaparak vergi düzenlemeleriyle ihracatı teşvik edip hammadde ithalatında vergileri düşürdü (Birand ve Yalçın, 2009, s. 219). Özal, partisinde farklı siyasal eğilimlere yer vererek farklı kesimlere hitap edebilme özelliğinde de Japonya’daki iktidar partisi Liberal Demokrat Parti’den esinlenmiş görünmekteydi (Çavuşoğlu, 2009, s. 273).

2. 1980’Lİ YILLARDA TÜRK-JAPON DOSTLUĞUNUN SAĞLAMLAŞMASI

Her ne kadar Özal Türkiye’nin Japonya’nın dostluğunu kazanmasında önemli katkılarda bulunmuş olsa da, Türk-Japon ilişkileri Özal döneminden çok daha önce başlamıştı. Japonya her şeyden önce Türkiye Cumhuriyeti’nin bağımsızlığını ve egemenlik haklarını sağlam temellere bağlayan Lozan

Antlaşması'nın imzacı taraflarındandı. İki ülke arasında Büyükelçiliklerin karşılıklı olarak açılması 1925 yılında gerçekleşmişti. Prens Noboyoto Takamatsu 1931 yılında Türkiye'yi ziyaret ederek bizzat Mustafa Kemal Atatürk ile görüşmüştü. 1933 yılında, Japonya'da iktidarda bulunan milliyetçilerin, Rusya kontrolündeki Türkistan'da bir İslam devleti kurdukmak istedikleri sürgünde yaşayan Osmanlı hanedanı üyelerinden Şehzade Abdülkerim Efendi'yi Japonya'ya davet etmeleri iki ülke arasındaki ilişkilerde geçici bir gerginlik yaratmıştı. Japonya'nın Şehzade Abdülkerim Efendi ile ilgili planları başarılı olmayınca kriz aşıldı ve 1934 yılında Türk-Japon Denizcilik ve Ticaret Antlaşması imzalandı. İkinci Dünya Savaşı'nın son aylarında, savaş sonrası kurulacak olan yeni küresel sistemin bir gereği olarak, 1945 başlarında Türkiye Japonya ile diplomatik ilişkilerini kesmiş ve bu ülkeye sembolik olarak savaş ilan etmiştir (Matano, 1996, ss.18-20).1950'li yılların başlarında büyükelçilikler karşılıklı olarak yeniden açılmış, 1955'teki anlaşma ile iki ülke arasındaki ticaret tekrardan canlanmıştır. Türkiye Japonya'ya tarım ürünleri ve doğal mineraller ihraç ederken bu ülkeden çeşitli makineler ve kimyevi gübreler ithal etmiştir. 1958'de Tokyo'yu ziyaret eden Başbakan Adnan Menderes'e en yüksek devlet nişanı ve fahri doktora unvanı verilmiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda Japonya Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler (BM) Barış Gücü'nün harcamalarına katkıda bulunarak Türkiye'ye destek çıkmıştır. Buna ilaveten, 1970'li yıllarda Türkiye'ye kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla çeşitli krediler ve finansal yardımlar sağlayan Japonya, Soğuk Savaş koşullarında Türkiye'nin jeopolitik önemini idrak etmiş ve bu ülkeye bu doğrultuda yaklaşmıştır (Cankara ve Cankara, 2021, ss. 506-509).

Görüldüğü üzere, bu çalışmanın konu aldığı 1980'li yıllara kadar Türkiye ile Japonya arasındaki ilişkiler 1930'lardaki "Şehzade krizi" ve İkinci Dünya Savaşı sonlarından 1950'lere kadar devam eden kopukluk haricinde genel itibariyle olumlu bir seyir izlemiştir. Bu olumlu seyir 1980'li yıllarda da devam ederken Turgut Özal'ın 1985 yılında İran-İrak savaşında mahsur kalan Japon vatandaşlarını kurtarmasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler gerçek anlamda "dostluk" halini almıştı. 12 Eylül rejimi döneminde, Japon Exim Bank 1981 yılında Türkiye'ye enerji projeleri için 87 milyon dolarlık kredi vermişti ("Japonya Türkiye'ye 37 Milyon Dolar Kredi Veriyor", 1981). Türkiye'yi ziyaret eden ilk Japon Dışişleri Bakanı olan Shintaro Abe, Ankara'da Cumhurbaşkanı Kenan Evren, Başbakan Bülent Ulusu ve Dışişleri Bakanı İlder Türkmen ile görüşmüştü. 1983 yılı Ağustos ayında gerçekleşen bu ziyarette Japonya Türkiye'ye Altinkaya barajı için 65 milyon dolarlık kredi sağlamış, Türkiye'nin kültürel ve siyasi gücü ile dünya siyasetini olumsuz etkileyen Irak-İran savaşının durdurulmasında önemli bir rol oynayabileceği vurgulanmıştı. Türk yetkililer ASALA'ya karşı mücadelelerinde Japonya'dan iş birliği istemiş, Japon bakan buna sıcak bakmıştı. OECD'nin (*Organisation for Economic Co-operation and Development*-Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü) aynı yıl Türkiye'ye yaptığı 2 milyar dolarlık yardımın 350 milyon dolarlık kısmını Japonya sağlamış ve Türkiye'ye yapılan yardımda

ABD ve Batı Almanya'dan sonra en büyük katkıyı koyan üçüncü ülke olmuştu ("Japon Bakan Türkiye'nin Ortadoğu'da Önemli Bir Rolü Olduğunu Söyledi", 1983). İki ülke arasındaki kültürel ilişkiler de ivme kazanmaktaydı. Örneğin, ünlü aktör Toshiro Mifune'nin "Efendi Toranaga" karakterini canlandırdığı *Shogun* dizisi Türkiye'de son derece popülerdi. Ayrıca, 1980'li yıllarda Türk gençleri arasında Japonca öğrenmeye yönelik ilgi giderek artmaktaydı ("Japonca Öğrenmek İsteyen Gençlerin Sayısı Artıyor", 1983). 1983 yılında Türk-Japon ortak yapımı olarak hazırlanan "İstanbul Mücevherleri" isimli belgesel Türkiye'nin tüm dünyada tanıtılmasında oldukça önemli bir rol oynamıştı ("İstanbul Mücevherleri", 1983).

1984 yılında Japon motorlu taşıtları, televizyonları ve videoları Türkiye'de oldukça popüler bir duruma gelmişti. Japon ürünlerinin Türk pazarındaki üstünlüğü, Turhan Selçuk'un 1984 yılında Milliyet gazetesinde yayınlanan karikatüründe, Japon bir dövüş sanatçısının, şapkalı iri bir Almanı fırlatıp atması ile tasvir edilmekteydi ("Japon Malları Alman Mallarını Türkiye Piyasasından Attı", 1984). 1981 yılında Japonya'ya dış satım 35 milyon dolar tutarındayken Japonya'dan dış alım 170 milyon tutarındaydı. 1984 yılında Japonya'ya dış satım 37 milyona ulaşırken Japonya'dan dış alım yaklaşık olarak %138 oranında artış gösterip 405 milyon doları buldu ("Özal'ın Pahalı Gezisi", 1985). 1984'te Japon bankaları Türkiye'de yatırım yapacak Japon iş insanlarını destekleme kararı aldı ("Japon Bankalarından Yatırımlara Destek, 1984). Türkiye-Japonya Teknik İş Birliği Anlaşması (1983) uyarınca 1984 Kasım'ında Ankara'ya gelen Japon uzmanlar başkent'in hava kirliliğini inceleyerek çözüm önerilerinde bulundular ("Başkentin Hava Kirliliğine Japonlar El Attı", 1984). 1985 yılında "ikinci Köprü" olarak bilinen Fatih Sultan Mehmet Köprüsü için çıkılan ihaleye Japon firmaları büyük ilgi göstermiş, Alman, İtalyan, Amerikan ve İngiliz şirketleriyle yarışmışlardı. Neticesinde ihaleyi Sezai Türkes-Fevzi Akkaya Ortaklığı ve İtalyan şirketi Impregilo ile aynı konsorsiyumda yer alan Mitsubishi Heavy Industry, Nippon Kokan ve Ishikawajima Harima Heavy Industries adlı Japon şirketleri kazanmıştı ("Japonlar Köprüye Yarın İmza Atıyor", 1985).

1985 yılı Mart ayında, Irak-İran savaşının ortasında mahsur kalan, Tahran'daki Nissan fabrikası çalışanı 215 Japon, Başbakan Özal'ın talimatıyla İran'a gönderilen Türk Hava Yollarına (THY) ait bir uçakla Türkiye'ye getirilmiş ve sağ salim ülkelerine ulaştırılmışlardı ("Bir Günde 450 Kişi Türkiye'ye Getirildi", 1985). Türk-Japon ilişkilerinde, Türkler için 1890 yılında Japonya'dan geri dönerken fırtınaya yakalanarak batan Ertuğrul Firkateyninin sağ kalan denizcilerinin Japonya tarafından kurtarılması ne derece kıymetli ise, Japonlar açısından da Özal'ın talimatıyla gerçekleşen bu kurtarma operasyonu o derece kıymetlidir (Cankara ve Cankara, 2021). Özal, bu kurtarma operasyonu ile Türk-Japon dostluğunu son derece sağlam temellere oturtmuş ve bu dostluk Japon hükümetleri ve halkı tarafından hem Özal'dan sonraki Türk liderlere hem de Türk halkına sunulmaya devam etmiştir. Örneğin, Tahran'daki Nissan fabrikasının o dönemki başmühendisi

Janichi Numato başta olmak üzere, 1985'te kurtarılan Japon yolcuların bazıları Türkiye'nin 1999'daki Düzce ve 2010'daki Van depremlerinin yaralarını sarabilmesi için başlatılan bağış kampanyalarına öncülük etmişlerdir (Üstel, 2017; Sabah, 2019). 2006 yılında Türkiye'ye gelen Japonya Başbakanı Junichiro Koizumi, 1985'teki kurtarma operasyonunun pilotlarından Ali Özdemir'i ziyaret ederek vefa göstermiştir (Koizumi, 2006). Recep Tayyip Erdoğan, Başbakanlığı döneminde 2014 yılında Japonya'yı ziyaret ettiği zaman Japon yetkililer kendisini 1985'te Türkiye tarafından kurtarılan Japon yolculardan biriyle buluşturmuştur (*The Japan Times*, 8 Haziran 2014).

THY tarafından gerçekleştirilen bahse konu kurtarma operasyonu, Japon Ekonomi Gazetesi'nin (*Nihon Keizai Shimbun*) altını çizdiği üzere (bakınız 20 Mayıs 1985 tarihli baskı), Japonya kamuoyunda büyük bir memnuniyet yaratmış, Japonlar Türklere müteşekkir kalmıştı (akt. Matano, 1996, s.39). İlerleyen süreçte Türk-Japon ilişkileri, Tokyo'nun kurtarılan Japonlardan ötürü duyduğu memnuniyetin de katkısıyla daha da gelişti. İki ülke arasındaki dostluğun yükselişi Başbakan Özal'ın bahsi geçen operasyondan çok kısa bir süre sonra gerçekleştirdiği Japonya ziyaretinde kendini net olarak gösterdi. Özal 1985 Mayıs'ında iş dünyasından ve basından çok sayıda temsilciyi de yanına alarak Tokyo'yu ziyaret etti ("Özal'ın Pahalı Gezisi", 1985). Başbakan Yasuhiro Nakasone ve İmparator Hirohito da dahil olmak üzere çok sayıda Japon yetkili ile bir araya gelen Özal'ın Japonya ziyaretinde iki ülke arasında 205 milyon dolarlık kredi anlaşması imzalandı. Ayrıca, Industrial Bank of Japan ve Nikko Securities firmaları ile Türkiye Sınai Kalkınma Bankası arasında 28 milyon dolarlık hazine güvenceli tahvil ihracat anlaşması yapıldı ("Japon Sermayesi Türkiye'ye Gelecek", 1985).

Özal'ın Tokyo ziyaretinde Japon hükümeti Türkiye'ye özel yatırımların artırılacağı ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerdeki dengesiz durumun düzeltilmesine dönük tedbirler alınacağı yönünde güvence verdi. Özal'ın Japonya temaslarında Türk-Japon İş Konseyi'nin kurulması kararlaştırılırken Tokyo Türkiye'ye teknik yardımı sürdürmeyi ve Türkiye'nin hava kirliliği sorununu çözmeyi de taahhüt etti (Matano, 1996, s.40). 1984'te Japonya'ya 37 milyon dolar tutarında ihracat yapan Türkiye, 1986'da bu ülkeye 99 milyon dolar tutarında ihracat yaptı. Türkiye'nin Japonya'dan ithalatı ise 1984'te 405 milyon dolar tutarındayken 1986'da 684 milyon dolara ulaştı. 1988'de Türkiye'nin Japonya'dan ithalatı 555 milyon dolara gerilerken Türkiye'nin Japonya'ya ihracatı 209 milyon dolara yükseldi. Diğer bir değişle, 1984'te Türkiye'nin Japonya'ya ihracatı, Türkiye'nin Japonya'dan ithalatının yalnızca %9'u kadarken, 1988'de Türkiye'nin Japonya'ya ihracatı, bu ülkeden yaptığı ithalatın %38'ini karşılayacak seviyeye yükseldi. Böylelikle Türkiye'nin Japonya'ya ihracatı dört yılda %465 oranında artış gösterdi ve Japon tarafının Özal'ın Tokyo ziyaretinde verdiği, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin daha dengeli olacağı yönündeki taahhüt yerini bulmuş oldu (TÜİK, 2012, ss.502-511).

1986 Mayıs ayında Japon Başbakan Nakasone yaptığı bir konuşmada Türkiye'yi "Doğu ile Batı arasında bir köprü" olarak nitelendirdi, Atatürk ve Özal'dan övgü ile söz ederek iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin gelişmeye devam edeceğinin altını çizdi ("Nakasone'nin Ankara Ziyareti", 1986). Aynı yıl Haziran ayında ANAP'lı Bedrettin Dalan başkanlığındaki İstanbul Büyükşehir Belediyesi bir Japon firması ile anlaşma imzalayarak 60 milyon dolarlık otel yapımına başladı ("Bir Japon Firması İstanbul'da 60 Milyon Dolarlık Otel Yapacak", 1986). Aynı tarihlerde İstanbul'u ziyaret eden Japon Prensi Takahito Mikasa Topkapı Sarayı'na özel ilgi gösterdi ("Japon Prensi Topkapı'da Büyüdü", 1986). Bu ziyaretin gerçekleştiği hafta (Haziran ayının ilk haftası) "Japon Haftası" ilan edildi ve bu, iki ülke arasındaki dostluğu simgeleyen önemli bir kültür etkinliği oldu ("Davullu Kimonolu Japon Haftası", 1986). Japonya Batı'nın "Batılı" olmayan bir müttefikiydi ve liberal ekonomi modelini kendine özgü koşullarıyla uygulamayı başararak "Dört Asya Kapları" (Hong Kong, Güney Kore, Tayvan ve Singapur) için örnek teşkil etmişti. Japonya'da ciddi bir finans-sanayi birlikteliği mevcuttu. Sanayi şirketleri Tokyo borsasındaki hisselerin çoğunu ellerinde tutmakta ve sermaye bolluğundan yararlanmaktaydılar. Japon işçiler ise uzun çalışma saatlerini ülkelere hizmet olarak algılamaktaydılar. Japonya'da liberal ekonomi egemen olmasına rağmen devlet planlayıcı ve yol gösterici rolünü iktisadi araçları kullanarak oynamaktaydı. Devlet, milli ekonomik hedeflere liderlik etmekteydi. Ayrıca, Batı bireyselciliğinin aksine, aile Japon kültüründe büyük değer verilen bir sosyal yapıydı (Heywood, 2022, s. 118). Türk-Japon ilişkilerinin gelişmesi Türkiye'de Japonya'nın kültürüne, ekonomisine, bankacılık sistemine, kalite kontrol mekanizmalarına ve yatırım politikasına dair geniş ilgi uyandırmıştı ("Japon Ekonomisi", 1986).

1987 yılı Ekim ayında, İstanbul'da Japon Başkonsolosluğu ve Mimar Sinan Üniversitesi iş birliğinde, 6'ncı İstanbul Sanat Bayramı kapsamında "Japon filmleri haftası" düzenlendi ("Japon Filmleri Haftası Bugün Başlıyor", 1987). 1988 Nisan ayında, Japon Başbakan Noboru Takeshita, yaptığı bir açıklamada Japonya'nın Türkiye'ye yönelik kredi politikasının Türkiye'nin ihtiyaçları doğrultusunda şekilleneceğini açıkladı ("Japonya'dan Özal'a İyi Haber", 1988). Kredi sağlayan ülkenin kredi sağladığı ülkede bahse konu kredinin hangi alanda kullanılacağını belirlemesi çoğu zaman krediyi kullanan ülkenin aleyhine ekonomik sonuçlar doğurabilmektedir. Örneğin, bir ülkenin yeterli miktarda ürettiği bir ürün için dışarıdan kredi alması o ürünün üretimini, yani arzını haddinden fazla artırarak fiyatını düşürmekte ve krediyi alan ülkenin ekonomisine zarar verebilmektedir (Ekanayake ve Chatna, 2010). 3 Temmuz 1988 tarihinde gerçekleşen köprü açılışına Japonya'yı temsilen 300 kişilik bir heyet katılmıştı ("Japon Teröristler İçin Türkiye Uyarıldı", 1988).

3. TÜRK-İSLAM SENTEZİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE’NİN JAPONYA’YA BAKIŞI

Kendi kimliği ve kültürünü koruyarak modernleşmiş bir ülke olması açısından Japonya, Osmanlı döneminden başlayarak milliyetçi ve milliyetçi-muhafazakâr Türk aydınları ile siyasal liderleri açısından önemli bir örnek olarak görülmüştür. Bu açıdan, Japonya’nın Türkiye tarafından “özünü koruyarak kalkınma” çerçevesinde olumlu bir örnek olarak görülmesinin geçmişi, Evren ve Özal’ın Türk-İslam Sentezini devletin resmi politikası haline getirmelerinin onlarca yıl öncesine uzanmaktadır. Japonya 19’uncu Yüzyıl’da ABD ile müttefiklerinin baskılarıyla Batı’nın ticaret sistemine uyumlu olmaya, “dışa açılmaya” ve Batı Emperyalizminin Pasifik’teki gücünü artırmasına yardımcı olmaya zorlanıyordu. Japonya bir müddet bu baskılara direnmiş olsa da 1854 yılındaki Kanawaga Antlaşması ile geri adım atmak zorunda kaldı. Bu noktadan sonra Japon seçkinleri Batı ile iş birliği yapılmasını savunanlar ile Batı hegemonyasından kurtularak kendi öz-kültürlerine ve kimliklerine sahip çıkmaya öncelik verenler olarak ikiye bölündü. Netice itibariyle resmi siyasette Batı’dan kurtulmaya öncelik tanıyan muhafazakârlar ağır bastı. İmparator Meiji’nin 1867 yılında tahta çıkması Japonya için tarihsel bir dönüm noktası oldu. Meiji, Batı ülkelerine onlarca Japon öğrenci göndererek bu ülkelerde gözlemler yaptırdı ve “Batı medeniyetinin” teknik gelişimini sağlayan öğeleri saptayarak bunları Japon öz-kültürünü tehdit etmeyecek şekilde kendi ülkesine uyarlayan önemli reformlar gerçekleştirdi (Traş, 2023).

Meiji dönemindeki Japonya’nın modernleşme ve bilim-teknikte ilerleme açısından önemli bir örnek olmasının yanısıra, Sultan II. Abdülhamid Japonya’yı dünya siyasetinde İngiltere ve Rusya’ya karşı potansiyel bir müttefik olarak görmekteydi. Japonya da Türk-İslam faktörünü Batı Emperyalizmine ve Rusya’ya karşı mücadelede önemli bir güç olarak görmekteydi. 19’uncu Yüzyıl’ın son çeyreğinde başlayan Japon-Osmanlı yakınlaşması bu karşılıklı fayda anlayışına dayanıyordu ve 1890 yılında bir faciaya uğrayarak batan Ertuğrul Firkateyninin Japonya ziyareti de bu yakınlaşmanın bir parçasıydı (Eraslan ve Dere, 2020). Buna ilaveten, pek çok Osmanlı/Türk aydını Japonya’yı hem kalkınma için iyi bir örnek, hem de uluslararası siyasette iyi bir müttefik adayı olarak görmüşlerdi. Atatürk Japonya’nın askeri modernizasyonunu ilgi ile takip etmişti. Ziya Gökalp Japonya’ya “Hıristiyan olmayan medeni bir ülke” olması hasebiyle önem vermişti. Mustafa Satı-el Husri Japonya’nın bilimsel eğitim reformlarının örnek alınmasını savunmuştu. Samizade Süreyya Meiji’yi “dünya lideri” olarak görmüştü. Kadı Abdürreşid İbrahim Rusya, Çin ve Batılı güçlere karşı Türk-İslam-Japon birliğini savunmuş, Müslümanlar ile Japonlar arasında kültürel yakınlaşmaya dönük önemli katkılarda bulunmuştu. Mehmet Akif Ersoy ise Japonya’nın “medeniyetin yalnız bilimiyle girdiği bir ada” olduğunu, bilim-teknikte özünü kaybetmeden ilerlemeyi başardığını ortaya koymuştu (Dündar, 2019).

Özal döneminde Türk-Japon ilişkilerini anlamlandırabilmek için o dönemin ekonomik ve ticari ilişkileri ile yetinerek Türk-İslam sentezine dair analizleri kapsam dışı bırakmak yetersiz olacaktır. Bundan dolayı, çalışmanın bu kısmı bahse konu dönemdeki Türk-Japon ilişkilerini o dönemler Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi siyasal doktrini haline gelen Türk-İslam sentezi bağlamında incelemektedir. 1970'li yıllarda keskin ideolojik kamplara ayrılan Türkiye, kimliğine ve kültürüne dair farklı yaklaşımlara da ev sahipliği yapmaktaydı. Türk-İslam sentezi bu yaklaşımlardan biriydi. "Aydınlar Ocağı" isimli harekete mensup bir grup aydın tarafından ete kemiğe büründürülerek bir doktrin haline alan bu yaklaşım Türk milliyetçiliği ile İslam'ı birleştirmeyi amaçlamaktaydı. Yaklaşımın diğer bir amacı Türk milli kültürünü muhafaza etmektir. Aydınlar Ocağı'na göre milli kültüre sahip çıkmak geleceği sağlam temellere oturtabilmek açısından elzemdir. Bunun yanında, Orta Asya'daki etnik Türkler ile ve diğer Müslümanlar ile bağlara da vurgu yapan Türk-İslam sentezi yalnızca Türk siyasal yaşamına değil, Türk dış politikasına da yön verebilecek niteliklere sahipti (Özcan, 2014, ss. 113-114).

Türk-İslam sentezi Selçuklu ve Osmanlı devletlerini birer milli gurur vesilesi olarak görse de Cumhuriyet'e karşı değildi. Türk-İslam sentezinin gelişmesine katkıda bulunan aydınlardan bazıları Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde Türklük ile Müslümanlığın bir araya gelerek büyük ölçüde yek vücut olduklarını savunmaktaydı. Bu aydınlar arasında Ziya Gökalp ve Yahya Kemal gibi isimler, savaşçı bir millet olan Türklerin bu yönleri ile İslam'a oldukça büyük hizmetleri dokunduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, "Türk-İslam sentezcileri" olarak bilinen Seyyid Ahmet Arvasi, Ahmet Kurtkan, Zeki Aslantürk ve Orhan Türkdoğan gibi aydınlar "sentez" sözcüğünü kullanmaktan kaçındılar. Çünkü modern diyalektiğin kurucuları olan Hegel ve Marx için "sentez" ancak ve ancak birbirleriyle çatışan unsurlar arasında, yani bir tez ile onun anti-tezi arasında mevcut olabilir. Bahse konu aydınlara göre ise Türklük ile Müslümanlık birbirleriyle çatışma içerisinde değil, aksine birbirleriyle son derece uyumludurlar. Dolayısıyla bu isimler "sentez" yerine "ülkü" ve "medeniyet" gibi kavramları tercih etmişlerdir (Kadıoğlu, 2020, ss. 817-818).

12 Eylül yönetimi 1980 öncesinde milliyetçileri temsil eden MHP'yi ve muhafazakârları temsil eden MSP'yi kapatmış olsa da 1970'li yıllarda siyasal bir doktrin olarak geliştirilen Türk-İslam sentezini benimsemişti (Lord, 2018, s. 30). Kenan Evren ve ekibi, bu doktrinin iç siyasette destek bularak milli kaynaşmayı güçlendireceğini düşünürken uluslararası siyasette de ABD'nin "yeşil kuşak" teorisi çerçevesinde sıcak baktığı "ılımlı İslam" profiline de uygun düşerek Türkiye'nin elini güçlendireceğine inanmaktaydı. 1980'lerin ortalarında, Evren Cumhurbaşkanı Özal ise Başbakan iken, her ikisinin de katkısı ve onayı ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu tarafından belirlenen milli kültür politikasının temelini Türk-İslam sentezi oluşturmaktaydı. Buna göre, Türk milletinin milli kültürü emperyalist kültür saldırıları altındaydı ve kendisini korumak için Türk-İslam sentezi gibi bir

kalkana ihtiyaç duymaktaydı. Bu sentez iç politikada Kemalistler ile muhafazakârlar arasında bir barış vesilesi olarak da faydalı bulunurken dış siyasette o yıllarda Orta Asya Türklerinin henüz Sovyetler Birliği'nin bir parçası olmaktan kurtulamamış olmalarından ötürü İslam ögesi ağır basmaktaydı (Oran, 2009, s. 22).

Muhafazakârlar ve muhafazakâr Türk milliyetçileri Komünizme Türk-İslam toplum inançlarına aykırı olduğu için, Sovyetler Birliğine ise etnik Türkleri egemenlik haklarından mahrum ettiği için hiçbir zaman sıcak bakmamışlardı. 1980'li yıllarda ABD'nin “yeşil kuşak” açılımı Müslüman bir NATO (*North Atlantic Treaty Organisation*-Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) üyesi olan Türkiye ile uyumlu görünse de (Aydınlı, 2020, ss. 174-182), Türk-İslam sentezinin bel kemiğini oluşturan muhafazakârların ve muhafazakâr milliyetçilerin ABD'nin temsil ettiği Batı ile 1683'te başarısızlığa uğrayan Viyana Kuşatmasına ve 1699 Karlofça Antlaşması'na dayanan hesaplaşmaları vardı. Bahse konu kuşatma ve antlaşma yüzyıllar boyunca Batı'ya karşı askeri üstünlük sağlayan Müslümanlar açısından birer hezimet niteliği taşımaktaydı. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu asırlar boyu pek çok kez mağlup ettiği Hristiyan Avrupa karşısında askeri yenilgiyi ve toprak kaybını kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu hezimet Osmanlı devletini “Batı'dan bazı eksiklerimiz var” düşüncesini benimsemeye itmişti. Bu düşüncenin tetiklediği tartışmalar Osmanlı'nın son yıllarına kadar devam etti. Osmanlı'nın son yıllarında İslamcılık fikrini benimseyen aydınlar Batı'nın “kültürünü değil kimliğini” almaktan yanaydılar. Japonya, 1905 yılında Rusya'ya karşı kazandığı askeri zafer ile bu aydınlar için bir tür rol-model haline gelmişti (Demirağ, 2005, ss. 148-149). Bunun yanında, Japonya sadece kültürel alanda değil, ekonomi alanında da “Batı'yı taklit ederek gelişme” şiarını benimsememiş, piyasa ekonomisine tıpkı 19'uncu Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nun da yapmaya çalıştığı şekilde, milli iktisat anlayışına ağırlık veren korumacı önlemlerle uyum sağlamıştır (Kabaş, 2017, s. 71).

Japonya'nın “Batı'nın tekniğini alıp kendi kültürünü koruyan” bir ülke olmasının yanında, Türkiye'nin 1967 ve 1973 Arap-İsrail savaşlarında İsrail'e destek çıkmayarak Araplara insani yardım göndermesi Türk kamuoyunda hem muhafazakârların hem de solcuların desteğini kazanmıştı. Dolayısıyla Türk vatandaşları devletlerinin Batı'ya “her koşulda sadık” bir müttefik olmasını değil, yeri geldiği zaman Washington'a karşı “sağlam duruş” sergileyebilmesini tercih etmekteydiler (Kıralp, 2023, ss. 520-521). Bütün bu koşullar, Doğulu olan ama komünist olmayan, Batı'nın tekniğine sahip olan ancak onun kültürünü taklit etmeyen, tarihinde Türklere ya da Müslümanlara karşı bir zulüm ya da düşmanlık bulunmayan Japonya'yı Türk kamuoyunun nezdinde makul bir ortak haline getirmekteydi. Japonya'nın teknik ve sanai kalkınması Kemalistler için de ilham vericiydi ve Atatürk çizgisine ters değildi. Bunun yanında 1970'li yıllardan 1980'li yıllara kadar Judo, Aikido ve Karate gibi Japonya kökenli dövüş sanatları, Japon sineması ve eğlenceye yönelik Japon teknolojisi (örneğin “atari” adıyla bilinen oyun makineleri)

Türk gençleri arasında son derece popüler duruma gelmiş, Türkiye’de Japon kültürüne sempati ile bakılmasını sağlamıştı (Doğan, 2002, ss. 48-50; Gül, 2019, s. 453).

Sonuç

Bu çalışmada Turgut Özal’ın Başbakanlık görevinde bulunduğu, 1983-1989 yılları arasında Türk-Japon ilişkileri incelendi. 1984’te Türkiye’nin Japonya’ya ihracatının, bu ülkeden yaptığı ithalatın sadece %9’una denk geldiği görüldü. 1985’te İran’da mahsur kalan 215 Japon’un Türkiye tarafından kurtarılması ve Özal’ın Tokyo ziyareti sonrasında ise bu tablonun hızla değiştiği gözlemlendi. Türkiye’nin Japonya’ya ihracatının 1984-1988 yılları arasında %465 oranında artış gösterdiği saptandı. Diğer bir değişle, 1988’de artı Japonya’ya ihracatı bu ülkeden yaptığı ithalatın %38’ini karşılayabilir duruma gelmiş bir Türkiye vardı. Ayrıca, Türk ekonomisinin düze çıkması için sağlanan finansmanda Japonya’nın ABD ve Batı Almanya’dan sonra en çok katkıda bulunan üçüncü ülke olduğu belirlendi. 1983 yılında Japon Dışişleri Abe’nin Irak-İran savaşı ve Türk-Japon kredi antlaşması merkezli gündemle, henüz Ulusu Hükümeti iktidardayken gerçekleştirdiği Ankara ziyaretiyle ivme kazanan ikili ilişkilerin Özal’ın çabalarıyla daha da geliştiği saptandı. Bu yıllarda Japon ürünlerinin Türk pazarına hızlı bir giriş yaparak Alman ürünlerine rakip olduğu, Japon firmaların Fatih Sultan Mehmet Köprüsü’nün yapımında başrolü oynadıkları ve Japon uzmanların Türkiye’ye farklı alanlarda teknik destek sundukları ortaya kondu. İki ülke arasında ekonomik ve teknik iş birliğinin yanında giderek güçlenen kültürel ilişkilerin de kayda değer boyutlara ulaştığı gözlemlendi.

Çalışmada, Türk-Japon dostluğunun o dönemler için taşıdığı anlamın ekonomik, teknik ve kültürel ilişkilerden ibaret olmadığı, Japonya’nın o dönemler Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi siyasal doktrini olan Türk-İslam sentezi içerisinde değerlendirilmesi gerektiğinin de altı çizildi. Türk-İslam sentezi Türkiye’nin Müslüman ülkeler ve Orta Asya Türkleri ile yakınlaşmasını, uluslararası siyasette Komünizm’e karşı ılımlı İslamı temsil eden önemli bir güç haline gelmesini ve Türkiye’nin kendi kültürel kimliğini Batı’nın etkilerinden korumasını öngörmekteydi. Japonya’nın bu bağlamda Batılı ya da komünist olmayan bir aktör olarak Türk-İslam sentezinin pek çok unsuru açısından olumlu özellikler taşıdığı ortaya kondu. Mehmet Akif Ersoy’un Japonya’yı Batı’nın “sadece biliminin girdiği bir ada” olarak tanımlamasının da gösterdiği üzere, Japonların Türk-İslam sentezi nazarında kültürel tehlike olarak değerlendirilen Emperyalist ve Komünist unsurlardan uzak bir milli kimliğe sahip olmalarının Türkiye-Japonya dostluğuna Türk tarafı açısından önemli bir dayanak oluşturduğu belirtildi.

Dünya siyaseti ve tarihi dikkate alındığı zaman, Japonya’nın Türkiye’deki muhafazakâr ve milliyetçi-muhafazakâr kesimlerin büyük önem attığı, “Batı’nın tekniğini alıp kültürünü almama” felsefesini başarıyla uygulamış bir örnek olduğu saptandı. Japonya’nın bahse konu siyasi

kesimlerde Meiji dönemindeki reformlarına ve 1905 yılında Rusya'ya karşı kazandığı zafere dayanan bir itibarı olduğu ortaya kondu. Japonlar Türk ya da Müslüman olmasalar da Doğulu olan, bilim ve teknolojiye son derece ilerlemiş, emperyalist olmayan ve geçmişinde Türkler ile husumeti bulunmayan bir millet oldukları için hem Türk-İslam sentezi açısından hem de Kemalist kesimler nezdinde ideal dostlardı. Buna ilaveten, çalışmanın incelediği dönemde Japonya Türkiye'nin terör örgütü ASALA'ya karşı verdiği mücadeleye sempati ile bakmış ve kredi politikasını Türkiye'nin ihtiyaçları çerçevesinde belirleyerek Türk ekonomisinin kalkınmasına katkıda bulunmaya gayret göstermişti.

Hakem Değerlendirmesi: Bağımsız, çift-kör.

Yazar Katkısı: Şevki Kıralp: %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent, double-blind

Author Contributions: Şevki Kıralp: 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.

Önerilen Atıf: Kıralp, Ş. (2024). Turgut Özal'ın başbakanlık döneminde Türk-Japon dostluğunun yükselişi:1983-1989. *Akademik Hassasiyetler*, 11(26), 20-42. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1457344>

Kaynakça

- Aydınlı, E. (2021). *Türkiye'de Rus düşmanlığının Amerika ekseninde anti-komünizme evrimi ve komünizmle mücadele dernekleri* [doktora tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Baran, T. (2023). *Perceived threats in Turkish politics: Discourse, security, nationalism*. Cambridge Scholars Publishing.
- Baykal, Ö. (2019). Türkiye'de siyasetin konsolidasyonu: Turgut Özal dönemi. *Akademik Hassasiyetler*, 6(12), 143-179.

- Birand, M. A. ve Yalçın, S. (2009). *The Özal: Bir davanın öyküsü*. Doğan Kitap.
- Bojicic-Dzelilovic, V. (2016). *Persistent state weakness in the global age*. Routledge.
- Cankara, P. Ö. ve Cankara, Y. (2021). Tarihsel süreçten 2000'li yıllara Türkiye'nin Japonya ile olan siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkileri. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 504-520.
- Çavuşoğlu, H. (2009). Türk siyasi hayatında merkez sağ çizginin tarihi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 265-278.
- Çelebi, E. (2001). Türkiye'de devalüasyon uygulamaları 1923-2000. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 2(1), 55-66.
- Demirağ, Y. (2005). Pan-ideologies in the Ottoman empire against the West: From pan-Ottomanism to pan-Turkism. *The Turkish Yearbook of International Relations*, (36), 139-158.
- Doğan, E. (2002). *Türkiye Cumhuriyeti'nde karate sporunun tarihi gelişimi (1970-2000)* [yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Dündar, A. M. (2019). Meiji modernleşmesinin Osmanlı dönemi Türk aydınları üzerindeki etkisi üzerine. Dündar, A.M. (der.). *Meiji Japonyası'na 150. yılından bakışlar* içinde. Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.
- Ekanayake, E. M. ve Chatrna, D. (2010). The effect of foreign aid on economic growth in developing countries. *Journal of International Business and Cultural Studies*, 3(1), 1-13.
- Eldemir, G. Y. (2021). Turgut Özal dönemi kültür ve turizm politikaları. *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (26), 150-166.
- Eraslan, C. ve Dere, U. (2020). Sultan II. Abdülhamid ve Osmanlı diplomasisinin uzak doğu gelişmeleriyle imtihanı (1895-1904). *Tarih Dergisi*, (71), 317-346.
- Esenbel, S. (2002). Türk-Japon ilişkilerinin tarihi. Koca, S (der.). *Türkler ansiklopedisi Cilt 13* içinde. Yeni Türkiye Yayınları.
- Gençkaya, Ö. F. ve Özbudun, E. (2009). *Democratization and the politics of constitution-making in Turkey*. Central European University Press.
- Gül, M. E. (2019). Kültür endüstrisi ürünü olarak dijital oyunlar: Playerunknown's battlegrounds (PUBG) oyunu örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 448-465.
- Heywood, A. (2022). *Siyaset* (N. Uslu, Çev.). Felix Kitap.
- İlhan, M. (2015). Turgut Özal'ın siyaset öncesi yılları (1950-1982). *Journal of Academic Studies*, 17(66), 89-110.

- Kabaş, T. (2017). 19. YY. Osmanlı ve Japon iktisat düşüncesinin karşılaştırması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(1), 71-86.
- Kadioğlu, A. S. (2020). Türk-İslam Sentezi'nin oluşum ve gelişim süreci. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(27), 813-834.
- Karakatsanis, L. (2014). *Turkish-Greek relations: Rapprochement, civil society and the politics of friendship*. Routledge.
- Karataş, M. (2022). 12 Eylül 1980 sonrası merkez sağın temsilinde bir aktör: Turgut Özal ve Anavatan Partisi. M. Karataş (der.), *Türk demokrasi tarihi (1980'den günümüze) liderler, partiler ve seçimler içinde*. Efeakademi.
- Karpat, K. H. (2012). *Kısa Türkiye tarihi, 1800-2012*. Timaş.
- Kıralp, Ş. (2023). Cyprus's relations with Egypt and Israel during the Makarios era: Influence of regional disputes, economy, socio-cultural interactions and UN debates. *Middle Eastern Studies*, 59(3), 517-531.
- Koizumi. (2006, 30 Mart). *Message from Prime Minister Junichiro Koizumi*. 2 Aralık 2024 tarihinde <https://japan.kantei.go.jp/m-magazine/backnumber/koizumi/2006/0330.html> adresinden erişilmiştir.
- Lord, C. (2018). *Religious politics in Turkey: From the birth of the republic to the AKP*. Cambridge University Press.
- Matano, A. (1996). *Türk-Japon İlişkileri* [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kahraman, C. (2017). Asya'nın iki ucundan görüşler: Türkiye-Japonya algısı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28, 73-86.
- Kuru, A. ve Stepan, A. (2012). *Democracy, Islam, & Secularism in Turkey*. Columbia University Press.
- Kuzu, B. (1988). Parlamenter rejimde devlet başkanının konumu ve 1961-1982 anayasalarında durum. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 53(1-4), 34-90.
- Oran, B. (2009). Dönemin bilançosu. B. Oran (der.), *Türk dış politikası, Kurtuluş Savaşı'ndan bugüne olgular, belgeler, yorumlar: 1980-2001 içinde*. İletişim Yayınları.
- Özalp, M. (2017). Türkiye'de nükleer enerji kurulumunun dışa bağımlılık ve arz güvenliğine etkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(2), 175-188.
- Özcan, F. Y. (2014). 27 Mayıs sonrası milliyetçi muhafazakâr aydınların örgütlenme çabaları ve siyasi gelişmeler üzerindeki etkileri: Aydınlar Ocağı. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 10(40), 107-134.

- Özer, A. ve Önk, Ü. Y. (2021). Suskunluk sarmalı kuramı çerçevesinde Türk basını: Cem Karaca'nın vatandaşlıktan çıkarılışı ve dönüşü haberleri. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (38), 416-438.
- Özyürek, M. (2016). Cumhuriyet dönemi Türkiye-Japonya ilişkileri çerçevesinde Japon prensi Takamatsu'nun Türkiye ziyareti. *Atatürk Dergisi*, 5(2), 15-28.
- Petersen, F., Yanasmayan, Z. ve Yanasmayan, Z. (2020). *The Failure of Popular Constitution Making in Turkey: Regressing towards Constitutional Autocracy*. Cambridge University Press.
- Pusanane, Ö.K. (2017). Türkiye'nin Kuzey Irak politikasında değişim: Turgut Özal ve Tayyip Erdoğan dönemleri karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 14 (56),39-53.
- Sabah. (2019, 13 Ocak). *Japonlar bu pperasyonu hiç unutmadı*. 2 Aralık 2024 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/pazar/2019/01/13/japonlar-bu-operasyonu-hic-unutmadi> adresinden erişilmiştir.
- The Japan Times. (2014, 1 Ağustos). *Turkish leader meets ship rescuer kin: Iran Airlift passenger*. 2 Aralık 2024 tarihinde <https://www.japantimes.co.jp/news/2014/01/08/national/politics-diplomacy/turkish-leader-meets-ship-rescuer-kin-iran-airlift-passenger/> adresinden erişilmiştir.
- Traş, A. (2023). Japonya'nın modernleşme ve kalkınma süreci ekseninde Türkiye. Livre de Lyon.
- Turp, M. (2020). Türkiye-Japonya arasında diplomatik ilişkilerin yeniden tesisi ve siyasi-iktisadi ilişkiler (1951-1960). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (69), 653-669.
- TÜİK. (2012). *İstatistik göstergeler: 1923-2011*. TÜİK Matbaası.
- Uluslan, Ş. (2023). Arşiv belgelerine göre Atatürk Dönemi Türk-Japon İlişkileri (1923-1938). *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 1(9), 535-556.
- Ünay, S. (2006). *Neoliberal globalization and institutional reform: The political economy of development and planning in Turkey*. Nova Publishers.
- Üstel, A. (2017, 24 Nisan). *Welcome to Turkey*. Star. 2 Aralık 2024 tarihinde <https://www.star.com.tr/yazar/welcome-to-turkey-yazi-1210817/> adresinden edinilmiştir.
- Williamson, J. (1994). *The political economy of policy reform*. Peterson Institute.
- Yanık, M. (2008). 1982 Anayasası'nın insan hakları anlayışının uluslararası belgeler ve Anayasa Mahkemesi kararları ışığında değerlendirilmesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1133-1162.

Yavaşca, K. (2023). ANAP iktidarında sonun başlangıcı: 25 Eylül 1988 referandumunu. *Akademik Hassasiyetler*, 10(22), 518-540.

Zariç, S. (2021). *1983-93 yılları arasında Türk siyasal hayatında Anavatan Partisi ve Turgut Özal'ın partideki rolü*. Hiperlink.

Gazeteler

ANAP rahat iktidar. (1987, 30 Kasım). *Cumhuriyet*.

Başkent'in hava kirliliğine Japonlar el attı. (1984, 23 Kasım). *Milliyet*.

Bir günde 450 kişi Türkiye'ye getirildi. (1985, 3 Mart). *Milliyet*.

Bir Japon firması İstanbul'da 60 milyon dolarlık otel yapacak. (1986, 7 Haziran). *Milliyet*.

Davullu kimonolu Japon haftası. (1986, 31 Mayıs). *Milliyet*.

Ekonominin canlanabilmesi için faizler indiriliyor. (1983, 7 Haziran). *Güneş*.

Halk ders verdi. (1987, 8 Eylül). *Güneş*.

Halka silah dağıtılacak. (1984, 4 Ekim). *Güneş*.

Haklarındaki 10 yıllık siyaset yasağı kesinleşti. (1982, 8 Kasım). *Günaydın*.

İdeolojik suçlardan 17 bin kişi tutuklu bulunuyor. (1982, 10 Eylül). *Tercüman*.

Irak'ta hava operasyonu. (1986, 16 Ağustos). *Cumhuriyet*.

İstanbul mücevherleri. (1983, 26 Haziran). *Milliyet*.

Japon bankalarından yatırımlara destek. (1984, 31 Ekim). *Milliyet*.

Japon bakan Türkiye'nin Ortadoğu'da önemli bir rolü olduğunu söyledi. (1983, 10 Ağustos). *Milliyet*.

Japon ekonomisi. (1986, 16 Haziran). *Milliyet*.

Japon filmleri haftası bugün başlıyor. (1987, 19 Ekim). *Milliyet*.

Japon malları Alman mallarını Türkiye piyasasından attı. (1984, 10 Mart). *Milliyet*.

Japon Prens Topkapı'da büyüdü. (1986, 4 Haziran). *Milliyet*.

Japon teröristler için Türkiye uyarıldı. (1988, 21 Mayıs). *Milliyet*.

Japonya Türkiye'ye 37 milyon dolar kredi veriyor. (1981, 27 Haziran). *Milliyet*.

Japonya'dan Özal'a iyi haber. (1988, 4 Nisan). *Milliyet*.

Japonya'da Japonca öğrenmek isteyen gençlerin sayısı artıyor. (1983, 9 Mart). *Milliyet*.

Japonlar köprüye yarın imza atıyor. (1985, 9 Mayıs). *Milliyet*.

KDV'li yaşam başladı. (1985, 2 Ocak). *Güneş*.

Nakasone'nin Ankara ziyareti. (1986, 24 Mayıs). *Milliyet*.

Nükleer santral için alternatifler var. (1984, 10 Eylül). *Hürriyet*.

Özal: Memleket üzerindeki gölgeler kalktı. (1984, 24 Mart). *Hürriyet*.

Özal: Siyasi mücadelenin tek yolu fikre hürmet. (1983, 21 Mayıs). *Cumhuriyet*.

Özal'a ateş edildiği an. (1988, 19 Haziran). *Sabah*.

Özal'a göre Türkiye'nin beş ana sorunu. (1983, 7 Haziran). *Güneş*.

Özal'ın pahalı gezisi. (1985, 28 Nisan). *Milliyet*.

Rotterdam başkonsolosumuza silahlı saldırı. (1982, 22 Temmuz). *Güneş*.

Vergiler geçti zamlar kapıda. (1988, 26 Mart). *Hürriyet*.

Extended Abstract

Turgut Özal served as the Undersecretary of the State Planning Organization (DPT), worked at the World Bank, served as the general coordinator at Sabancı Holding, and was appointed as the Undersecretary of the Prime Ministry in the 43rd government under Demirel's premiership. Özal's star shined during his tenure in the aforementioned government. On 12 September 1980, the Turkish army seized power. The military regime handed the power over to civilians through the elections in 1983. Turgut Özal had emerged before the public by establishing the Motherland Party (ANAP). ANAP based its ideological stance on the concept of "four tendencies". According to this, the party encompassed liberal, conservative, nationalist, and social democratic elements. In 1983, ANAP won the elections by obtaining 45% of the votes. Özal, the leader of ANAP, became the Prime Minister of Türkiye. This paper examines Türkiye's relations with Japan during Özal's Premiership.

This study has benefited from a historical, descriptive, and qualitative methodology. The study involves scanning newspaper archives and utilizes newspapers from the 1980s as primary sources. Newspapers such as Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Güneş, Tercüman and Sabah were scanned, and news articles providing information on both Türkiye's internal political and economic dynamics of that time and Türkiye-Japan relations were selected. Historical data was collected from these news articles. The findings of the study indicate that during Özal's tenure as Prime Minister, Turkish-Japanese relations gained momentum, contributing to Türkiye's development by encompassing significant areas such as trade, culture, and technological cooperation. The study reveals that Japanese products produced with high technology, such as automobiles and televisions, were highly popular in the Turkish market. Additionally, it highlights considerable cultural interaction between the two countries.

In 1984, while Japan's exports reached 37 million dollars, its imports from Japan showed a massive increase, reaching 405 million dollars. In 1984, Japanese banks decided to support Japanese business people who would invest in Türkiye. According to the Türkiye-Japan Technical Cooperation Agreement (1983), Japanese experts who came to Ankara in November 1984 examined the capital's air pollution and made solution recommendations. In

1985, Japanese companies showed great interest in the tender for the "Second Bridge," known as the Fatih Sultan Mehmet Bridge, competing with German, Italian, American, and British companies. As a result, the tender was won by the consortium of Sezai Türkeş-Fevzi Akkaya and the Italian company Impregilo, along with Japanese companies Mitsubishi Heavy Industry, Nippon Kokan, and Ishikawajima Harima Heavy Industries.

The study evaluated Turkish-Japanese friendship within the framework of the official ideology of the Republic of Türkiye at that time, which was the Turkish-Islamic Synthesis. It demonstrated that Japan, being neither Western nor Communist and developing while preserving its own culture, was considered a reasonable friend within the context of this synthesis. Japan, which had no history of persecution or hostility towards Turks or Muslims, was seen as a reasonable partner by the Turkish public opinion. Japan's industrial development was also inspiring for Kemalists, and the political regime in Japan was not contrary to the Atatürk line. Japan, with its development achieved through technical, military, and educational reforms during the Meiji era, earned the respect of nationalist and nationalist-conservative circles that form the backbone of the Turkish-Islamic synthesis. For many intellectuals who played a role in the intellectual and historical development of the Turkish-Islamic synthesis, from Ziya Gökalp to Mehmet Akif Ersoy, Japan was a country that Türkiye could emulate in many respects. In this context, Japan held a role in international politics and economics that did not conflict with the cultural, historical, political (both national and international), and economic goals of the Turkish-Islamic synthesis, which was highly significant within this framework. In addition to Japan being a country that adopted Western technology while preserving its own culture, Türkiye's provision of humanitarian aid to Arabs during the 1967 and 1973 Arab-Israeli wars, without supporting Israel, gained support from conservative and leftist Turks. Therefore, Turkish citizens preferred not their state to be an ally 'loyal to the West under all circumstances', but rather to be able to demonstrate a 'firm stance' against Washington when necessary.

In this study, Turkish-Japanese relations during Turgut Özal's tenure as Prime Minister, between 1983 and 1989, were examined. It was seen that Japan was the third-largest contributor to the financial support provided for the recovery of the Turkish economy, after the United States and Western Germany. In 1983, it was noted that the bilateral relations gained momentum with the visit of Japanese Foreign Minister Abe to Ankara, which focused on the Iraq-Iran war and the Turkish-Japanese credit agreement, while the Ulusu Government was still in power. It was further observed that these relations flourished even more when Özal rescued 215 Japanese citizens trapped in Tehran amidst the war. After this development, Türkiye's exports to Japan grew by 465%. During these years, it was revealed that Japanese products rapidly entered the Turkish market, competing with German products, Japanese companies played a leading role in the construction of the Fatih

Sultan Mehmet Bridge, and Japanese experts provided technical support in various fields to Türkiye. Alongside the economic and technical cooperation between the two countries, it was observed that the increasingly strengthened cultural relations reached significant levels.